

STRATEGIE PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA 1. ZŠ NAPAJEDLA

Právní východiska

- Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2009-2012
- § 29 odst. 1 a § 30 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon
- § 18 písm. c) zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže č.j.: 21291/2010-28
- Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Č.j.: 37 014/2005-25
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j. 24 246/2008-6

Vymezení základních pojmů

Primární prevence

Základním principem primární prevence rizikového chování u žáků je výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, rozvoji pozitivního sociálního chování, psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových situací.

Cílem prevence je tedy zvýšení odolnosti dětí a mládeže vůči rizikovému chování.

Primární prevencí se rozumí veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít následkům a problémům spojeným s rizikovými projevy chování, případně minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich rozšíření.

Primární prevence je zaměřena na:

- a) předcházení zejména následujícím rizikovým jevům v chování žáků
- b) rozpoznání a zajištění včasné intervence

Specifická primární prevence – aktivity a programy zaměřené specificky na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování.

Jedná se o:

- a) všeobecnou prevenci, která je zaměřena na širší populaci, aniž by byl dříve zjišťován rozsah problému nebo rizika,

- b) selektivní prevenci, která je zaměřena na žáky, u nichž lze předpokládat zvýšenou hrozbu rizikového chování,
- c) indikovanou prevenci, která je zaměřena na jednotlivce a skupiny, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky.

Nespecifická primární prevence – veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání.

Efektivní primární prevence – kontinuální a komplexní programy, interaktivní programy, především programy pomáhající čelit žákům sociálnímu tlaku, zaměřené na zkvalitnění komunikace, nenásilné zvládání konfliktů, odmítání návykových látek, zvyšování zdravého sebevědomí, zvládání úzkosti a stresu apod.

Neúčinná primární prevence:

- a) zastrašování, citové apely, pouhé předávání informací, samostatně realizované jednorázové akce, potlačování diskuse,
- b) hromadné aktivity nebo promítání filmu by měly být pouze doplňkem, na který by měl vždy navazovat rozhovor v malých skupinkách.

Preventivní program – konkrétní dokument školy zaměřený zejména na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností. Minimální preventivní program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy. Minimální preventivní program je zpracováván na jeden školní rok školním metodikem prevence, podléhá kontrole České školní inspekce, je průběžně vyhodnocován a písemné vyhodnocení účinnosti jeho realizace za školní rok je součástí výroční zprávy o činnosti školy.

Rizikové chování

Za rizikové projevy v chování žáků považujeme:

- a) záškoláctví,
- b) šikanu, kyberšikanu, rasismus, xenofobii, vandalismus,
- c) kriminalitu, delikvenci, krádeže
- d) užívání návykových látek (tabák, alkohol, omamné a psychotropní látky – dále jen „OPL“) a onemocnění HIV/AIDS a dalšími infekčními nemocemi souvisejícími s užíváním návykových látek,
- e) závislost na politickém a náboženském extremismu,
- f) netolismus (virtuální drogy) a patologické hráčství (gambling).

Snažíme se rozpoznat a zajistit včasnou intervenci zejména v případech:

- a) domácího násilí,
- b) týrání a zneužívání dětí, včetně komerčního sexuálního zneužívání,
- c) ohrožování mravní výchovy mládeže,
- d) poruch příjmu potravy (mentální bulimie, mentální anorexie).

Aktivity školy jsou cíleně směřovány k efektivní primární prevenci a eliminaci aktivit z oblasti neúčinné primární prevence.

System organizace a řízení primární prevence rizikového chování žáků

Ředitel školy

Vytváří podmínky pro předcházení vzniku rizikového chování zejména zabezpečením poskytování poradenských služeb ve škole se zaměřením na primární prevenci rizikového chování:

- koordinací tvorby, kontrolou realizace a pravidelným vyhodnocováním Preventivního programu a začleněním Školního preventivního programu do osnov a učebních plánů školního vzdělávacího programu školy,
- řešením aktuálních problémů souvisejících s výskytem rizikového chování ve škole,
- jmenováním školním metodikem prevence pedagogického pracovníka, který má pro výkon této činnosti odborné předpoklady, případně mu umožní studium k výkonu specializovaných činností v oblasti prevence rizikového chování,

- pro systematické další vzdělávání školního metodika v oblasti specifické primární prevence a pro činnost školního metodika s žáky a zákonnými zástupci ve škole,
- podporou týmové spolupráce školního metodika, výchovného poradce, školního psychologa/školního speciálního pedagoga, třídních učitelů a dalších pedagogických pracovníků školy při přípravě, realizaci a vyhodnocování Minimálního preventivního programu,
- spoluprací s metodikem prevence v PPP a s krajským školským koordinátorem prevence,
- podporou aktivit příslušného obecního úřadu zaměřených na využívání volného času žáků se zřetelem k jejich zájmům a jejich možnostem a spolupráci se zájmovými sdruženími a dalšími subjekty.

Školní metodik prevence

Standardní činnosti školního metodika prevence jsou

Metodické a koordinační činnosti

1. Koordinace tvorby a kontrola realizace preventivního programu školy.
2. Koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalšího rizikového chování.
3. Metodické vedení činnosti pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování (vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod.).
4. Koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování.
5. Koordinace přípravy a realizace aktivit zaměřených na zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu a na integraci žáků/cizinců; prioritou v rámci tohoto procesu je prevence rasizmu, xenofobie a dalších jevů, které souvisí s otázkou přijímání kulturní a etnické odlišnosti.
6. Koordinace spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence rizikového chování, s metodikem preventivních aktivit v poradně a s odbornými pracovišti (poradenskými,

terapeutickými, preventivními, krizovými, a dalšími zařízeními a institucemi), které působí v oblasti prevence rizikového chování.

7. Kontaktování odpovídajícího odborného pracoviště a participace na intervenci a následné péči v případě akutního výskytu rizikového chování.
8. Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení v rámci prevence rizikového chování v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.
9. Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti školního metodika prevence, navržená a realizovaná opatření.

Informační činnosti

1. Zajišťování a předávání odborných informací o problematice rizikového chování, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogickým pracovníkům školy.
2. Prezentace výsledků preventivní práce školy, získávání nových odborných informací a zkušeností.
3. Vedení a průběžné aktualizování databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence rizikového chování (orgány státní správy a samosprávy, střediska výchovné péče, poradny, zdravotnická zařízení, Policie ČR, orgány sociální péče, nestátní organizace působící v oblasti prevence, centra krizové intervence a další zařízení, instituce i jednotliví odborníci).

Poradenské činnosti

1. Vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy rizikového chování; poskytování poradenských služeb těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťování péče odpovídajícího odborného pracoviště (ve spolupráci s třídními učiteli).
2. Spolupráce s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje rizikového chování u jednotlivých žáků a tříd a participace na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj rizikového chování ve škole.
3. Příprava podmínek pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a koordinace poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními.

Třídní učitel (ve vztahu k primární prevenci):

1. spolupracuje se školním metodikem prevence na zachycování varovných signálů, podílí se na realizaci Minimálního preventivního programu a na pedagogické diagnostice vztahů ve třídě,
2. motivuje k vytvoření vnitřních pravidel třídy, která jsou v souladu se školním řádem, a dbá na jejich důsledné dodržování (vytváření otevřené bezpečné atmosféry a pozitivního sociálního klimatu ve třídě); podporuje rozvoj pozitivních sociálních interakcí mezi žáky třídy,
3. zprostředkovává komunikaci s ostatními členy pedagogického sboru a je garantem spolupráce školy se zákonnými zástupci žáků třídy,
4. získává a udržuje si přehled o osobnostních zvláštностech žáků třídy a o jejich rodinném zázemí.

Minimální preventivní program

Na tvorbě a realizaci Minimálního preventivního programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace tvorby a kontrola realizace patří ke standardním činnostem školního metodika prevence, při tvorbě a vyhodnocování Minimálního preventivního programu školní metodik prevence dle potřeby spolupracuje s metodikem prevence v PPP.

Škola vždy zpracovává Minimální preventivní program, který podléhá kontrole České školní inspekce. Tento program mimo jiné popisuje aktuální stav dané problematiky, stanovuje dlouhodobé, střednědobé a krátkodobé cíle prevence rizikového chování na daný školní rok, navrhuje konkrétní činnosti a metody realizace prevence rizikového chování pro daný školní rok.

Školní řád v oblasti prevence rizikového chování

Ve školním řádu je samostatně zpracována problematika prevence rizikového chování. Příklad:

Dojde-li k porušení ustanovení školního řádu, které se týká držení, distribuce a užívání návykových látek v prostorách školy, bude toto klasifikováno jako hrubý přestupek a budou z toho vyvozeny patřičné sankce.

Budou sledovány i další druhy rizikového chování (šikana, záškoláctví, vandalismus, rasismus apod.). Při jejich zjištění budou navržena cílená opatření.

V případě, že prevence ve škole selže, bude přistoupeno k následujícím opatřením:

1. individuální pohovor se žákem
2. podle zjištěných informací spolupráce s rodinou
3. doporučení kontaktu s odborníky
4. v případě nezájmu rodičů uvědomění Orgán sociálně-právní ochrany dětí
5. v případě dealerství, či velmi závažného přestupku oznámení Policii ČR

Cíle a metody realizace primární prevence rizikového chování žáků

Cílem primární prevence naší školy je vést žáky ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací.

Cílem prevence je tedy zvýšení odolnosti dětí a mládeže vůči rizikovému chování.

Preventivní výchovně vzdělávací působení je neoddělitelnou součástí výuky a života naší školy.

Základními kompetencemi prevence v rámci podpory zdraví a zdravého životního stylu jsou:

- zvyšování sociální kompetence – rozvíjení dovedností, které napomáhají orientaci ve vztazích, odpovědnosti za své chování a uvědomění si důsledků svého jednání
- posilování komunikačních dovedností – zvyšování schopnosti řešit problémy, konflikty, adekvátní reakce na stres, neúspěch, kritiku
- vytváření pozitivního sociálního klimatu – pocitu důvěry, bez nadměrného tlaku na výkon, zařazení do skupiny, práce ve skupině vrstevníků, vytvoření atmosféry pohody a klidu, bez strachu a nejistoty
- formování postojů ke společensky akceptovaným hodnotám – pěstování právního vědomí, mravních a morálních hodnot, humanistické postoje apod.

Snahou naší školy je rozvíjet tyto kompetence u žáků s respektem k jejich individuálním potřebám za použití interaktivních metod.

Cílové skupiny

Primární cílové skupiny

Děti a mládež

Cílem působení v oblasti prevence rizikových projevů chování je dítě odpovědné za vlastní chování a způsob života v míře přiměřené jeho věku

- s posílenou duševní odolností vůči stresu, negativním zážitkům a vlivům
- schopné dělat samostatná (a pokud možno správná) rozhodnutí při vědomí všech alternativ
- přiměřenými sociálně psychologickými dovednostmi
- schopné řešit, případně schopné nalézt pomoc pro řešení problémů
- s vyhraněným negativním vztahem k návykovým látkám
- podílející se na tvorbě prostředí a životních podmínek
- otevřené a pozitivně nastavené k sociálním vztahům
- aktivně přijímat zdravý životní styl (životospráva, sportovní a kulturní aktivity)

Pedagogičtí pracovníci

Předpokladem naplňování cílů v oblasti prevence je pedagog vzdělaný, kvalifikovaný, komunikativně, psychologicky a speciálně pedagogicky vybavený. Svou osobností se pozitivně podílí na vývoji sebeuvědomění žáka a je schopen vyučovat za aktivní účasti dětí.

Zvyšování odolnosti dětí a mládeže proti rizikovým projevům chováním vyžaduje systémovou a koordinovanou přípravu realizátorů preventivních aktivit ve škole.

Sekundární cílové skupiny

Rodiče dětí a veřejnost

Cílem je aktivní zapojení rodiny i veřejnosti do prevence rizikových projevů chování, a to prostřednictvím dostatečného informování a aktivitami specificky zaměřenými na tuto cílovou skupinu.

Důležité je i zapojení a spolupráce všech zainteresovaných subjektů jak resortu školství (PPP, SVP apod.), tak i resortů participujících a na primární prevenci spolupracujících (MPSV, MZ, MV, Policie ČR, OSPOD apod.).

Realizace primární prevence rizikového chování ve vzdělávacím procesu

V rámci výuky jsou kromě tradičních metod práce využívány další metody. Výchova probíhá mezipředmětově.

Některé používané metody práce:

- výklad (informace)
- samostatná práce (slohové práce na určená témata, referáty, informace za tisku, z internetu, apod.)
- besedy, diskuse
- sociální hry, hraní rolí, obhajoba určitého názoru, trénování způsobu odmítání
- práce ve dvojicích, skupinová práce ve třídě

Vyučovací předměty, ve kterých je primární prevence rizikového chování realizována:

na prvním stupni: prvouka, vlastivěda, přírodověda, tělesná výchova, čtení, sloh, výtvarná výchova a v třídnické hodiny.

Na druhém stupni: přírodopis, výchova ke zdraví, výchova k občanství a osobnostní a sociální výchova, výtvarná výchova, tělesná výchova, třídnické hodiny. V rámci mezipředmětových vztahů je prevence nepřímo realizována i v ostatních předmětech.

Realizace primární prevence rizikového chování probíhá také formou besed s odborníky podle možností školy a aktuální nabídky akcí, dále pak pomocí osvědčených celoškolských projektů (např. Týden bezpečnosti, Den dětí, Vánoční koledování, sportovní dny, adaptační kurzy, víkendové akce, školní výlety).

Očekávané výstupní kompetence žáků:

1. – 3. ročník

- dokáží pojmenovat zdravotní rizika spojená s kouřením, pitím alkoholu, užíváním drog, zneužíváním léků
- znají jednoduché způsoby odmítání návykových látek
- znají hodnotu zdraví a nevýhody špatného zdravotního stavu
- mají vědomosti, jak udržovat zdraví a o zdravém životním stylu
- mají právní povědomí v oblasti rizikového chování
- dokáží se orientovat v dopravě
- umějí přivolat pomoc v krizových situacích

3. – 5. ročník

- mají povědomí o zdraví jako základní lidské hodnotě

- znají činnosti, které jsou vhodné z hlediska zdraví zařadit do denního režimu, osvojují si zdravý životní styl
- podrobně znají zdravotní a sociální rizika návykových látek a argumenty ve prospěch zdraví
- znají zákony omezující kouření, požívání alkoholu a zákony týkající se užívání a šíření drog
- umějí komunikovat se službami poskytujícími poradenskou pomoc
- umějí pojmenovat základní mezilidské vztahy
- umějí rozpoznat projevy lidské nesnášenlivosti
- vědí, na koho se obrátit v případě, že někdo ohrožuje nebo poškozuje jejich práva
- mají povědomí o tom, že každé jednání, které ohrožuje práva druhých je protiprávní
- znají základní způsoby odmítání návykových látek ve styku s vrstevníky

6. – 9. ročník

- znají význam harmonických mezilidských vztahů pro zdravý životní styl a zdraví
- respektují odlišné názory či zájmy lidí a odlišné způsoby jejich chování a myšlení, jsou tolerantní k menšinám
- znají a uplatňují vhodné způsoby řešení neshod se spolužáky, spory řeší nenásilným způsobem
- znají vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích
- umějí spolupracovat ve skupině a přebírat zodpovědnost za společné úkoly
- znají významné dokumenty upravující lidská práva a sociálně právní ochranu dětí
- znají činnost důležitých orgánů právní ochrany občanů
- uvědomují si podstatu protiprávního jednání a právní odpovědnost za případné protiprávní činy
- umějí chápat zdraví ve smyslu holistickém, ve složce fyzické, duchovní, sociální
- umějí zhodnotit vhodné a nevhodné zdravotní návyky
- umějí vysvětlit své konkrétní postoje a chování z pohledu zdraví
- vědí, co je podstatou zdravého životního stylu a snaží se o jeho realizaci

- znají pozitivní vliv aktivního pohybu, relaxace, duševní hygieny
- vědí, že zneužívání dětí je trestné, umějí diskutovat o rizicích zneužívání drog, orientují se v trestně právní problematice návykových látek
- vědí, kde hledat odbornou pomoc, v případě potřeby ji dovedou využít
- bezpečně zvládají modely chování v krizových situacích
- dokáží komunikovat se specializovanými službami
- odmítají projevy brutality a násilí zprostředkované médii a umějí o nich diskutovat

Spolupráce pedagogických pracovníků na realizaci prevence rizikového chování

Při realizaci prevence rizikového chování ve škole spolupracuje školní metodik prevence s vedením školy, výchovnou poradkyní, třídními učiteli i ostatními pedagogy. Při šetření konkrétních projevů rizikového chování pedagogický sbor postupuje jednotně, řídí se školním řádem a Strategií primární prevence rizikového chování školy.

Spolupráce s institucemi poskytujícími služby v oblasti primární prevence rizikového chování

Oblast školství

- krajská metodička prevence
- pedagogicko - psychologická poradna - okresní metodička prevence
- vzdělávání pedagogů, kteří realizují preventivní aktivity ve škole, odborná práce s dětmi ohroženými projevy rizikového chování
- speciálně pedagogická centra
- nestátní neziskové organizace a občanská sdružení realizující primární prevenci rizikového chování na školách

Oblast zdravotnictví

- dětský lékař
- spolupráce při realizaci protidrogové prevence
- Krajská hygienická stanice

Oblast sociálních věcí

- orgán sociálně právní ochrany dětí, kurátoři pro děti a mládež

Policie ČR, Městská policie

- Služba kriminální policie - oddělení nezletilých

- využít lektorských služeb policistů v oblasti sociálně patologických jevů

Spolupráce s rodiči

V případě výskytu rizikového chování ve škole je třeba eliminovat to, aby oznámení rodičů škole, ale i školy rodičům mělo nepříznivý dopad na rodinu.

Rodiče jsou prostřednictvím třídních učitelů informováni o realizaci Minimálního preventivního programu na škole. Problémy spojené s rizikovým chováním žáků je třeba řešit ve vzájemné spolupráci. Rodiče jsou informováni o situaci na škole i o možnostech případné pomoci průběžně na třídních schůzkách, konzultačních hodinách a webových stránkách školy.